

Előszó

A „Helynévtörténeti tanulmányok” 4. kötete jórészt a harmadik helynévtörténeti szeminárium anyagát tartalmazza. A tanácskozás szervezői, akik egyúttal e kötet szerkesztői is, nagy örömmel tapasztalták, hogy névkutatóink érdeklődése nem lankad a helynevek történeti kérdései iránt: a 2008. május 29. és 31. között a Debreceni Egyetem síkfőkúti alkotóházában megtartott rendezvényen mintegy harmincan vettek részt, s közülük tizenheten előadást is tartottak. Ez az aktivitás annál is inkább feltűnő, hogy 2007 júniusában a magyar névkutatók nagyszabású országos konferenciát tartottak, s ugyanebben az évben kora ősszel a mostanihoz hasonló részvétel mellett tudtuk megrendezni a második helynévtörténeti szemináriumot. A mostani találkozó is igen jó hangulatban, mondhatni baráti légkörben zajlott le. A résztvevők jó kedvéről hű képet ad a tanácskozás második napján készült csoportkép, amelyet a hátsó borító belső oldalán talál meg az olvasó.

Azt, hogy a tanácskozás nemcsak remek hangulatú, hanem igen színvonalas esemény is volt, úgy gondoljuk, pontosan tükrözik e kötet írásai. Az ott elhangzott előadások közül végül 11 formálódott közleménnyé, és jelenik meg a „Helynévtörténeti tanulmányok” 4. kötetében. Ezt igen jó aránynak tarthatjuk, hiszen a szemináriumra meghívó körlevélben mindig hangsúlyozzuk, hogy oda nemcsak kiérlelt, tudományosan letisztult gondolatokkal várjuk a résztvevőket, hanem továbbgondolást igénylő ötletekkel, elképzelésekkel is bátran elő lehet állni. Ezt a szándékot támasztja alá az is, hogy az előadások időtartamát sem korlátozzuk, s a tapasztalatok azt mutatják, hogy a résztvevőket ez nemcsak, hogy nem zavarja, hanem inkább inspirálja: nem egy előadást a meghallgatására fordított időnél is hosszabb vita követ. Sajnáljuk, hogy egyes előadásoknak nem készült el a szerkesztés lezárultáig a kézírata, a kötetet azonban mindenképpen szerettük volna megjelentetni a következő szeminárium megrendezése előtt. Emellett továbbra is helyt adunk minden olyan tanulmánynak, amely a helynevek történetét érinti: akár a nyelvtudomány, akár a régészet, a történettudomány vagy a történeti földrajz szemszögéből.

E kötetet, ahogyan magát a szemináriumot is, az alaptémán belül a tematikus sokszínűség jellemzi. Elméleti fejtegetések, jelenség- és változásvizsgálatok, nyelvemlékek és konkrét nyelvi elemek vizsgálata egyaránt megjelenik a tanulmányok témái között. Nyirkos István mint a fennisztika kiváló szakembere és a finn névkutatás alapos ismerője a finn helynevek morfológiai ismérveit egyrészt a közzavak alkotásának hátterén világítja meg, másrészt pedig a magyar helynévadás jellegzetességeivel veti egybe. Tanulmánya a magyar–finn névtani

együttműködés újabb szép példája. Reszegi Katalin egy eddig kevésbé részletezett névkeletkezési folyamatot, a jelentéshasadást járja körül kognitív szempontokat is felvetve. Megállapítási érintik a tulajdonnév és köznévkör határterületeit is. A kognitív közelítésmód feltűnik Györffy Erzsébetnek a folyóvizek szakaszneveit és a vizek többnevűségét tárgyaló tanulmányában is. Igen gazdag, nagy időszakot átfogó Ugocea megyei helynévanyagából Kocán Béla ezúttal a folyóvíz-*nevek* jellemző típusait és ezek változási folyamatait mutatja be, a névrendszer egészére vonatkozóan is igen sok tanulsággal. Pásztor Éva ugyanezt a névfajtát egy egészen kicsi névanyagban, az egykori szabolcsi Tedej falu területén belül elemzi, a pontos adatolás, a rendszerkapcsolatok alapos ismerete azonban lehetőséget adott arra, hogy a mikrovizsgálat másként fel nem fejthető finom összefüggéseket is feltárjon. Csomortáni Magdolnát az általa igen jól ismert csíki mikrotoponímiai anyag arra indította, hogy a népetimológiai változások különleges, sokarcú és sokak által vizsgált jelenségét nagyívú, elméleti igényű tanulmányban tekintse át. Bába Barbarát a földrajzi köznevek foglalkoztatják elsősorban: itteni tanulmányában ennek, a helynevek alkotásában alapvető szerepű szóállománynak a vizsgálatában jelentésföldrajzi lehetőségeket mutat be. Mikešy Gábor olyan gyakori határneveket hoz elénk, amelyek főleg a 20. század első felében keletkeztek különböző törvényi szabályozások és ebből adódó társadalmi változások tükrözőjeként. Szőke Melinda a középkori hiteleshelyek oklevélbeli helynévhasználatának vizsgálatához vázol fel néhány munkaprogramként is kiváló szempontot, Kovács Éva pedig arról értekezik, hogy miért van szükség az 1211-ben keletkezett Tihanyi összeírás nyelvészeti-névtani szempontú komplex feldolgozására. Sebestyén Zsolt a történelmi Magyarország peremén fekvő Nagybereznai járásból közöl igen gazdag adatolású településnév-magyarázásokat. Hoffmann István viszont csupán egyetlen helynévnek, a *Tolná*-nak igyekezett az eddig forgalomban lévőtől eltérő etimológiai magyarázatát adni, Bényei Ágnes pedig újból visszatért a *-d* helynévképző történetének tárgyalásához, amelyet korábban már sorozatunk első kötetében is érintett.

A „Helynévtörténeti tanulmányok” 2004-ben elindított sorozatának eddigi négy kötetében összesen egy híján félszáz tanulmányt tettünk közzé 28 szerző tollából. Nemcsak a tudományterület kutatóinak megtisztelő érdeklődése volt kedvező visszajelzés számunkra, hanem a kötetek, tanulmányok pozitív kritikái visszhangja, elismerő fogadtatása is a kezdeményezés továbbvitelére indít bennünket. Bízunk a sikeres folytatásban: reméljük, hogy a következő szemináriumok előadói is épp olyan jókedvvel tekintenek ránk majdan a borítóról, mint ahogyan a 2008. májusi tanácskozás résztvevői néznek ránk e kötet hátlapjáról.

Debrecen, 2009. március 1.

A szerkesztők